

Saksalaisia käsityksiä Suomesta

■ H. K. RIIKONEN

Robert Schweitzer (toim.):
*Zweihundert Jahre deutsche
Finnlandbegeisterung. Zur
Entwicklung des deutschen
Finnlandbildes seit August Thiemes
"Finnland"-Poem von 1808.*
Schriftenreihe des Finnland-
Instituts in Deutschland Band
11 / Aue-Säätiön julkaisuja 25.
Berliner Wissenschafts-Verlag
2010.

Vuonna 2008 pidetyn symposiumin esitelmien perustuva Robert Schweitzerin toimittama teos

tuo monipuolisen lisän jo aikaisemminkin paljon tutkittuihin suomalais-saksalaisiin kulttuuriin ja poliittisiin suhteisiin erityisesti saksalaisten Suomi-kuvan kannalta. Otsikossa oleva sana "Finnlandbegeisterung" ("Suomiinnostus") on motivoitu, sillä käsitellyissä saksalaisissa kirjoissa ja kirjoituksissa esille tulee etupäässä ihailevia, jos kohta usein myös kovin stereotyyppisiä käsityksiä.

Teoksen 16 tutkielmaa käsittelevät toisaalta vanhempaa aikaa eli 1800-luvun saksalaisia kaunokirjallisia kuvauksia Suomesta, saksalaisten filosofien käsityksiä Suomesta sekä Viipuria ja ns. Vanhaa Suomea. Viipurin ja Vanhan Suomen yhteydessä puolestaan esille tulevat Viipurin saksalainen kulttuuri ja seutu raja-alueena. Toisaalta seurataan yleensä käsityksiä Suomesta varhaisimmista ajoista nykyaikaan, jolloin pääpaino on 1900-luvussa.

Teoksen ja sen pohjana olleen seminaarin taustaksi mukana on kaksi artikkelia: Robert Schweitzer tarkastelee "Viipurilaista perspektiiviä", erityisesti saksalaisia Koillis-Euroopassa, ja Jörg Hackmann "Itämeren alueen perspektiiviä", jolloin esille tulee suurvaltojen toiminta Itämeren alueella ja kysymys "pienistä kansoista". Hackmann tuo esille käsitteen "pienuusdiskurssi" siteeraten virolaisen tiedemiehen Uku Masingin väitettä "Väikseil rahvail on juba seetõttu avaram silmaring, et nad ei pääse mööda teiste olemasolust" ("Pienillä kansoilla on jo senkin takia laajempi näköpiiri, koska ne eivät voi sivuuttaa toisten olemassaoloa").

Kaunokirjallisuudesta keskeisesti esillä on saksalaisen piirikuntakoulujen tarkastajan August Thie-

men liki 600-säkeinen tilapäisruno ”Finland”. Runoa käsitellään kahdessa artikkelissa (Robert Schweitzer, Hans Peter Neureuter), minkä lisäksi se on julkaistu kokonaisuudessaan teoksen liitteenä Hans Peter Neureuterin lyhyellä kommentaarilla varustettuna. Runoa tuskin voi pitää taiteellisesti merkittävänä, mutta se on joka tapauksessa kiinnostava ajan dokumentti kaikkine mytologisine viittauksineen ja suomalaisia koskevine stereotyyppisine toteamuksineen – suomalaiset-han ovat sen mukaan esimerkiksi ”ein gastliches Volk in patriarchalischer Einfalt” (”vieraanvarainen kansa patriarkaalisessa yksinkertaisuudessa”). Runoa koskevat artikkelit antavat siitä ja sen kirjoittajasta havainnollista taustatietoa.

Toinen esille tuleva saksalainen kaunokirjallinen teos on Theodor Müggen vuoden 1808–09 sotaan sijoittuva romaani *Erich Randal* vuodelta 1856. Nimihenkilön ohella romaanin keskeinen hahmo on suomalainen Otho Waimon. Dieter Hermann Schmitzin artikkelista ilmenee, miten Mügge on sekoittanut tähän hahmoon mytologiaa ja historiaa: eräänlaisena koko Suomen kansan edustajana Otho Waimon polveutuu Väinämöisestä ja Lallista (Müggellä nimi esiintyy muodossa Lully), minkä lisäksi hän on Anjalan liittoon (Müggellä hauskaisti Angelabund) osallistuneen upseerin poika. Artikkelista ilmenee myös, miten Mügge on Suomen historiaan sijoitettuun romaaniinsa projisoinut näkemyksiään oman maansa tilanteesta ja omista poliittisista ihanteistaan.

Carola Häntschin artikkelin otsikon mukaan aiheena on Suomi saksalaisten filosofien fokuksessa, mutta artikkelin alkuosa käsitte-

lee yleensä Suomi-tietouden traditiota (”Finlandkundliche Tradition”) Saksassa. Siihen kuuluvat varhaisina kirjoittajina August Ludwig von Schlözer, joka vuonna 1779 julkaisi *Briefwechsel*-teoksessaan Portlanin kirjoituksen ”Neueste Nachrichten aus Finnland, dem europäischen Kanada” (”Uusimpia tietoja Suomesta, Euroopan Kanadasta”) sekä Friedrich Rühls, joka kirjoitti monografian Suomesta ja sen asukkaista (vrt. teos *Thomas Thorild (1759–1808). Ein schwedischer Philosoph in Greifswald*, ks. *Tieteesä tapahtuu* 2/2010, s. 54). Mutta mukana on myös useita muita kirjoittajia. Filosofeista tarkastellaan ensiksi Kantia ja Hegeliä, jotka käsittelevät yleensä Ruotsia ja Venäjää, eivät Suomea omana kokonaisuutenaan. Kant mainitsee kuitenkin nimeltä Suomen ja suomalaiset kaksi kertaa elämän- ja luonnonolosuhteita käsitellessään. Myöhemmistä filosofeista Häntsch tuo esille etenkin Carl Ludwig Michelet’n ja Karl Rosenkranzin, jotka mainitsevat Snellmanin, sekä vuonna 1908 Nobelin kirjallisuuspalkinnon saaneen Rudolf Euckenin. Viimeksi mainitun osalta on syytä mainita, että hänen mittava teoksensa *Suurten ajattelijain elämäntätömmukset* ilmestyi Kaarlo Forsmanin suomentamana vuonna 1905.

Kaunokirjallisten teosten ja filosofien käsitysten ohella *Finnlandbegeisterung*-teoksessa seurataan saksalaisen Suomi-kuvan kehitystä myös muilta kannoilta eri aikoina. Artikkeleissa ei tältä osin ole varsinaisesti yhtenäistä linjaa, vaan näkökulma vaihtelee artikkeleista toiseen. Detlev Pleiss tarkastelee kehitystä vuoteen 1809. Mukana on esimerkiksi Suomea, sen eri

alueita ja ihmisryhmiä koskevien nimien ja nimitysten havainnollinen luettelo. Lisäksi mukana on mainintoja saamelaisia koskevista käsityksistä 1600-luvun runoilijasta Paul Flemingistä Heinrich Heineen. Viimeksi mainitun kuuleisasta *Buch der Lieder* -kokoelmasta löytyvät säkeet ”Lapissa on likaisia ihmisiä / latuskapäisiä, leveäsuusia ja pienikokoisia”.

Manfred Menger käsittelee Saksan Suomi-kuvaa 1800- ja 1900-luvun vaihteessa ensimmäiseen maailmansotaan lisääntyneen kulttuurin, politiikkaa ja taloutta koskevan tietouden ja niihin liittyvien yhteyksien kannalta. Hannes Saarisen tarkastelun kohteena on Weimarin tasavallan aika. Saarinen tuo kiinnostavasti esille mm. kartografisen näkökulman, eli sen, miten Suomi on esitetty kartoissa. Mengerin ja Saarisen artikkelit pohjautuvat vaihtelevaan aineistoon. Kolmannen valtakunnan aikaa käsitellyt Risto Peltovuori keskittyy saksalaiseen lehdistöön, etenkin *Völkischer Beobachter* -lehteen. Mukana on myös mainintoja Saksassa 1930–40-luvuilla ilmestyneistä Suomi-aiheisista teoksista ja suomalaisten taiteilijoiden tuolloisesta reseptiosta, joskaan sitä koskevaa tutkimuskirjallisuutta ei ole hyödynnetty. Erkki Teräväinen tarkastelee länsisaksalaisia käsityksiä kylmän sodan aikana – unohtamatta tietenkään ”Finnlandisierung”-käsitettä. Peltovuoren ja Teräväisen artikkelit pohjautuvat kirjoittajiensa laajempiin suomenkielisiin esityksiin.

Hanna Rieck on keskittynyt Saksan Liittotasavaltaan turismiin ja kulttuurin kannalta aikavälillä 1961–2008 aineistonaan saksalaiset *Deutsch-Finnische Rundschau*

ja *Finnland Revue*; Dörte Putensen tarkastelee Suomi-kuvaa DDR:ssä aineistonaan mm. *Neues Deutschland* -lehden Suomea koskeva artikkelisarja vuodelta 1956. Kaksi artikkeleista (Anna Järvinen, Frank Neemann) liittyy ns. Vanhaan Suomeen ja sen liittämiseen Suomen suuriruhtinaskuntaan. Molemmat artikkelit ovat kiinnostavia ja asiantuntevia, mutta liittyvät vain hyvin väljästi teoksen yleiseen aiheeseen.

Erikseen voidaan mainita Outi Tuomi-Nikulan artikkeli suomalaisiin liittyvistä stereotypioista, esimerkkinä erityisesti suomalaisten harvapuheisuus. Artikkeleissa siteerataan myös suomalaista runoa, jossa tämä stereotypia tulee esille. Kyseinen Jorma Eton tunnetuin runo ”Suomalainen” alkaa sanoilla: ”Suomalainen on sellainen joka vastaa kun ei kysytä, kysyy kun ei vastata, ei vastaa kun kysytään”. Tuomi-Nikulan artikkeli sisältää myös stereotypia-käsitteen ja stereotypiatutkimuksen teoreettista pohdintaa ja siihen liittyy hauska kuvitus.

Huolitellusti toimitettu ja saksalaiseen tyyliin täyteläisin alaviittein varustettu artikkelikokoelma sisältää myös kirjoittajien lyhyet elämäkerralliset katsaukset. Henkilöhaikemisto olisi ollut paikallaan.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen professori.

TIEDEKIRJA KIRKKOKATU 14

Avoinna ma klo 10–17,

ti–pe klo 10–16.30

Tiedekirja on suljettu

5.12.2011

www.tiedekirja.fi